

Essay

Digitale modoffentligheder på sociale medier

Af Eva Mayerhöffer, Lektor
Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde
Universitet

Frederik Møller Henriksen, Ph.d.-stipendiat
Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde
Universitet

Jakob Bæk Kristensen, Postdoc.
Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde
Universitet

Magtudredningen 2.0

Digitale medier og platforme har skabt nye betingelser for dannelsen af modoffentligheder, der står i opposition til den herskende debat i den bredere politiske offentlighed. Disse digitale modoffentligheder har en stor magtkritisk og demokratisk relevans. Digitale modoffentligheder kritiserer ikke alene magthavere, men udfordrer mere grundlæggende reelle og kommunikative magtstrukturer. Samtidig kan digitale modoffentligheder også bane vejen til radikale og ekstreme stemmer, som kan udgøre en trussel til den etablerede demokratiske orden.

Dette essay kaster lys over denne udvikling og forskningen i digitale modoffentligheder. Centrale spørgsmål her er: Hvordan deles, distribueres og redigeres information i digitale modoffentligheder? I hvilket omfang og hvordan åbner digitale platforme og sociale medier nye muligheder for politisk aktivisme og modstand? Bidrager digitale platforme og sociale medier til at udviske grænsen mellem modoffentligheder og den almene politiske offentlighed? I hvilken grad bidrager digitale modoffentligheder til såkaldte "informationsforstyrrelser" såsom misinformation, hadtale, polarisering, propaganda og strategisk udenlandsk påvirkning af den nationale debat?

Ifølge Nancy Frasers klassiske definition betegner modoffentligheder diskursive arenaer, "hvor medlemmer af underordnede sociale grupper skaber og cirkulerer moddiskurser for at formulere oppositionelle fortolkninger af deres identitet, interesser og behov" (Fraser 1990: 67, vores oversættelse). Hvor denne klassiske definition forstår modoffentligheder som udtryk for reelt undertrykkende samfundsstrukturer, bliver begrebet i dag også anvendt om grupper, hvis underordnede eller marginaliserede status udelukkende er selvopfattet eller strategisk påtaget. Modoffentligheder spiller en dobbeltrolle: Indadtil fungerer de som tilflugtssteder eller "safe spaces", hvor medlemmer kan trække sig tilbage og styrke fællesskab og identitetsdannelse, mens de udadtil skaber kamppladser for aktiviteter, der sigter mod at påvirke den bredere offentlighed. Digitale medier forstærker og skaber nye muligheder for politisk identitetsdannelse, "community-building", mobilisering og aktivisme, hvilket gør dem særligt velegnede til at understøtte denne dobbeltrolle.

Digitale platforme og sociale medier har grundlæggende ændret, hvordan vi modtager og deler information. På digitale platforme er budskabers og holdningers vej til det enkelte individ resultatet af en sammenfletning af personlige, sociale, journalistiske, kommercielle og algoritmiske forhold (Thorson & Wells, 2016). Det enkelte individs beslutning om at dele, like eller kommentere opslag på digitale platforme er en del af en kollektiv informationsdeling, der kan have vidtrækkende politiske konsekvenser (Milan, 2018). Ligeledes er ansvaret for informationsdelingen gået fra at være centralt forankret i etablerede medier og politiske institutioner til at være delt mellem mange aktører (Bruns, 2018). Nye aktører såsom influencere, samfundsdebattører, borgerjournalister og virtuelle interessefællesskaber (f.eks. Facebookgrupper) kan opnå stor tilslutning og bliver derved betydelige aktører i det samlede informationsdelingsnetværk. Det har skabt grobund for nye former for politisk engagement, hvor folk har mulighed for at slutte sig til en politisk sag uden at skulle være medlem af en organisation (Bennett & Segerberg, 2012), f.eks. Black Lives Matter bevægelsen (Blaagaard 2023).

Disse ændringer rejser også spørgsmålet om, hvorvidt digitale modoffentligheder bidrager til såkaldte 'informationsforstyrrelser' såsom misinformation, hadtale, polariserende indhold og udenlandsk påvirkning. Digitale platforme kan skabe et rum, hvor ekstremt, misvisende og/eller konspiratorisk indhold kan brede sig og danne grund for politisk mobilisering. Et markant eksempel er protestbevægelsen Men in Black, der opstod i de første år af coronapandemien i Danmark (Agustín og Nissen 2023; Bengtsson og Schjøtt 2023). Udnyttelsen af sociale medieplatforme til misinformation og social splittelse kunne i Danmark f.eks. ses i oprettelsen af falske islamistiske Facebooksider med det formål at fremprovokere racistiske og anti-muslimske reaktioner (Farkas et al., 2017). Et centralt spørgsmål i den forbindelse er derfor også, hvorvidt digitale modoffentligheder kan bidrage til yderligere radikaliserings (Schulze et al., 2022), såvel som normalisering af ekstreme holdninger og konspirationsteorier (De Zeeuw et al. 2020).

Som nævnt er et særligt kendetegn ved *digitale* modoffentligheder, at de ikke kræver fast definerede tilhørsforhold, et konkret samlingssted eller en formel organisatorisk struktur. Derimod bringes forskellige brugere og grupper sammen i et mere eller mindre

tæt netværk gennem deling og kommentering af opslag på de sociale medier. Mens nogle af disse netværksforbindelser er direkte (f.eks. at følge bestemte brugere og konti), er andre mere indirekte og kan alene bestå i det faktum, at man har delt den samme type af indhold som andre aktører i netværket (men ikke nødvendigvis med hinanden). Mens de direkte netværksforbindelser er velegnede til at analysere dannelsen af nye digitale fællesskaber, kan de indirekte netværksforbindelser hjælpe os med at analysere digitale modoffentligheder, der skabes gennem større informationsstrømme af alternativt, anti-systemisk og anti-hegemonisk indhold på de sociale medier.

Alternative nyhedsmiljøer som digitale modoffentligheder

I det Carlsberg-finansierede projekt AlterPublics har vi undersøgt digitale modoffentligheder med udgangspunkt i en omfattende kortlægning af såkaldte alternative nyhedsmiljøer i fire europæiske lande, herunder Danmark. Vores danske undersøgelse baserer sig på en indsamling af ca. 27 millioner opslag (heraf 3,5 million dansksprogede opslag) i perioden 2019 til 2022 på tværs af ni platforme (Facebook, Twitter/X, YouTube, Instagram, Reddit, Telegram, Gab, VKontakte, 4chan). Fælles for disse opslag er, at de netværksmæssigt er direkte eller indirekte forbundet med opslag hos alternative nyhedsmedier, der tydeligt positionerer sig imod en opfattet mainstream offentlighed. Delingen af denne type nyhedsindhold udgør dermed startpunktet for en systematisk kortlægning af, hvordan anti-mainstream budskaber fra forskellige afsendere deles og spredes.

I denne kortlægning af det danske digitale alternative nyhedsmiljø ser vi, at samfundsdebattører og debatgrupper spiller en vigtig rolle i udbredelsen af budskaber i de højreorienterede og anti-systemiske modoffentligheder, der vender sig mod en opfattet medie- og politisk mainstream. I modsætning hertil spiller traditionelle politiske organisationer og bevægelser fortsat en væsentlig rolle i venstrefløjens nyhedsspredning (Mayerhöffer et al., 2024).

Et centralt spørgsmål er, hvilke former for information, der cirkuleres og produceres i digitale modoffentligheder, set i forhold til oplysningstidens tanker om et oplyst og informeret grundlag for politisk deltagelse. Her bliver det relevant at undersøge de

forskellige kilder, der anvendes og diskuteres i digitale modoffentligheder. Vores studie peger på, at de danske modoffentligheder i højere grad end svenske, tyske og østrigske er orienteret mod etablerede kilder og aktører såsom traditionelle nyhedsmedier, politiske partier og interesseorganisationer. En væsentlig undtagelse er dog de anti-systemiske nyhedsmiljøer, der særligt voksede frem under coronapandemien (Henriksen 2024). Vores fund stemmer her overens med studier af alternative nyhedsmedier og deres brugere, der viser, at disse orienterer sig mod etablerede kilder (Brems 2024), og at dette ikke nødvendigvis altid sker med afsæt i en kritik af mainstreammedier for mangelfuld dækning eller af politiske modstanderes troværdighed (Mayerhöffer og Heft 2022).

Et afgørende spørgsmål er dog stadig hvorvidt produktion og cirkulation af information i alternative nyhedsmiljøer bidrager til at polarisere samfundsdebatten. I den forbindelse har vi analyseret polarisering gennem delinger af nyheder på tværs af ideologiske skillelinjer med udgangspunkt i coronapandemien (Kristensen et al., 2023). Særligt i første periode af coronapandemien kommunikerede miljøerne i Danmark i højere grad på tværs af ideologiske skel, hvorefter højre- og venstreorienterede miljøer delte sig yderligere op, på trods af flere fælles kritikpunkter af regeringens indgreb mod forsamlingsfrihed og vaccinekampagner. I de nyopståede anti-systemiske miljøer (anti-vaxxere og stærkt regeringskritiske segmenter) kunne vi dog konstatere en vis overlap af informationsdeling med både højre- og venstreorienterede miljøer. Dette adskilte sig fra f.eks. Tyskland, hvor de anti-systemiske miljøer i højere grad konvergerede med højreorienterede miljøer.

Ét er de polariseringseffekter, som kan spores inden for rammerne af vores etablerede digitale mediesystem i Danmark, noget andet er de polariseringseffekter, der skyldes udefrakommende agenter og organisationer med interesse i at splitte befolkningen og i derigennem udfordre det danske demokrati. Med de stigende geopolitiske spændinger efter den russiske angrebskrig mod Ukraine (2014-) og den seneste udvikling i Israel-Palæstina-konflikten (2023-), kombineret med den eksponentielle vækst i generativ kunstig intelligens, er der begrundet mistanke om forsøg fra russisk side på at påvirke den offentlige debat. Denne form for hybridkrig kan for eksempel finde sted gennem påvirkning af nyhedsmiljøer, der allerede er kritiske over for de

etablerede samfundsinstitutioner, eller ved forsøg på at oversvømme informationssystemer gennem spredning af propaganda og misinformation. Disse miljøer har vi undersøgt med udgangspunkt i deling af nyheder fra de to russiske nyhedsmedier RT og Sputnik i perioden op til den fuldbårde russiske invasion af Ukraine i 2022. RT og Sputnik er russisk-ejede nyhedskanaler rettet mod et internationalt publikum. Flere studier har vist, at de fungerer som propagandaværktøjer for Rusland (f.eks. Wagnsson 2023), men også har haft succes med at positionere sig som alternative nyhedsmedier blandt vestlige nyhedsbrugere (Müller og Freudenthaler 2022; Wagnsson et al. 2023). Vores studie viser, at de danske alternative nyhedsmiljøer er forholdsvist afskærmede fra russisk påvirkning, om end vi stadig kan observere delinger af RT og Sputnik indhold i både højre- og venstreorienterede miljøer (Henriksen et al. 2024).

Implikationer og udfordringer for fremtidig forskning

For at forstå relevansen af digitale medier og platforme for modoffentligheder i en digital tidsalder er det vigtigt, at forskningen omfatter både dybdegående casestudier af konkrete digitale modbevægelser, fællesskaber, begivenheder og praksisser, såvel som større analyser af informationsstrømme og aktørforbindelser i digitale kommunikationsnetværk. For begge typer af studier er det afgørende, at vi også i en tidsalder med stigende risiko for informationsforstyrrelser fortsat har et åbent blik på mere end de digitale modoffentlighedens skyggesider. Det kræver et fornyet fokus på sociale mediers rolle for politisk identitetsdannelse, mobilisering og deltagelse – også med blik på de aktører, der befinder sig i yderkanten af eller i direkte opposition til den etablerede samfundsmodel.

Samtidig er der behov for dybere viden om, hvordan digitale modoffentligheder betinges af de tekniske og kommunikative muligheder og begrænsninger, de enkelte sociale medieplatforme tilbyder brugerne. Om en platform f.eks. muliggør fuld anonymitet, direkte interaktion med andre aktører eller deling af eksterne URL'er er en vigtig brik forståelse af digitale modoffentlighedens dannelse og udvikling (Kakavand 2024).

Udover flere studier på tværs af sociale medieplatforme mangler der i en dansk kontekst også flere og mere nuancerede studier om "alternative" sociale medieplatforme. Vores og andres forskning viser, at både almene og alternative danske nyhedsbrugere og protestbevægelser er relativt tilbageholdende med at tage alternative sociale medieplatforme såsom Telegram eller Signal til sig, hvilket står i kontrast til resultater fra andre lande. I den offentlige og akademiske debat associeres denne type af platforme næsten udelukkende med misvisende og ekstremt indhold, som efterlader techgiganternes platforme som de implicit "gode" platforme, når det gælder politisk deltagelse og debat på de sociale medier.

Samtidig er der særlige udfordringer forbundet med de større kvantitative og 'big data' analyser af digitale modoffentligheder. Analyser af digitale informationsdelings- og debatmønstre kræver store dataset og typisk også AI-baserede analyseværktøjer og sprogmodeller, der er vanskeligere at generere i et begrænset sprogområde som det danske. Det er samtidig afgørende, at vores viden om fænomener såsom misinformation og polarisering ikke kun baseres på resultaterne af særligt engelsksprogede data. Dette kræver et tværinstitutionelt samarbejde til at opbygge en velfungerende og tilgængelig forskningsinfrastruktur for forskning i dansksprogede sociale mediedata.

Endelig skal det noteres, at større kortlægninger af online delingsnetværk bliver vanskeliggjort af en mere og mere begrænset forskningsadgang til sociale medieplatformes API (application programming interfaces). Her lover særlig brugerbaserede indsamlingsmetoder såsom datadonationer nye og spændende muligheder for at analysere digitale informations- og debatstrømme, men afføder samtidig også nye forskningsetiske spørgsmål.

Litteratur

- Agustín, Ó. G., & Nissen, A. (2022). The Anti-Restrictions Movement and the Populist Counterpublics in Denmark. *Partecipazione e Conflitto*, 3(15), 741–760.
- Bengtsson, M., & Schjøtt, A. (2023). Counterpublicness and Hybrid Tactics across Physical and Mediated Spaces. In J. M. Hartley, J. K. Sørensen, & D. Mathieu (Eds.), *DataPublics: The Construction of Publics in Datafied Democracies* (pp. 31–49). Bristol University Press.
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739–768.
- Blaagaard, B. (2023). The Practices and Positionings of a Postcolonial Counterpublic: An Analysis of Black Lives Matter in Denmark. *Humanities*, 12(4), Artikel 61.
- Brems, M. (2024). *Alternative news use in a high-trust media and political context: The spread and use of alternative media and their democratic implications in the least likely case of Denmark*. Aarhus Universitet.
- Bruns, A. (2018). *Gatewatching and news curation: Journalism, social media, and the public sphere*. Peter Lang Publishing.
- De Zeeuw, D., Hagen, S., Peeters, S., & Jokubauskaite, E. (2020). Tracing normification: A cross-platform analysis of the QAnon conspiracy theory. *First Monday*.
- Farkas, J., Schou, J. & Neumayer, C. (2018). Cloaked Facebook pages: Exploring fake Islamist propaganda in social media. *New Media & Society*, 20(5), 1850–1867.
- Henriksen, F. M. (2024). Anti-Systemic Counterpublics: Rethinking the Counterpublic Sphere. *Javnost - The Public*.
- Henriksen, F. M., Kristensen, J. B., & Mayerhöffer, E. (2024). Dissemination of RT and Sputnik Content in European Digital Alternative News Environments: Mapping the Influence of Russian State-Backed Media across Platforms, Topics, and Ideology. *The International Journal of Press/Politics*.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25/26, 56–80.
- Kakavand, A. E. (2024). Far-right social media communication in the light of technology affordances: a systematic literature review. *Annals of the International Communication Association*, 48(1), 37–56.

- Kristensen, J. B., Henriksen, F. M., & Mayerhöffer, E. (2023). Did COVID-19 Blur Partisan Boundaries? A Comparison of Partisan Affinity and Source Heterophily in Online Alternative News-Sharing Networks Before and During the COVID-19 Pandemic. *Social Media + Society*, 9(3).
- Mayerhöffer, E., Kristensen, J. B., & Ramsland, T. (2024). Curators of digital counterpublics: Mapping alternative news environments in Sweden and Denmark. *NORDICOM Review*, 45(S1), 92-119.
- Mayerhöffer, E., & Heft, A. (2022). Between Journalistic and Movement Logic: Disentangling Referencing Practices of Right-wing Alternative Online News Media. *Digital Journalism*, 10(8), 1409-1430.
- Milan, S. (2018). Political agency, digital traces, and bottom-up data practices. *International Journal of Communication*, 12, 507-525.
- Müller, P., & Freudenthaler, R. (2022). Right-Wing, Populist, Controlled by Foreign Powers? Topic Diversification and Partisanship in the Content Structures of German-Language Alternative Media. *Digital Journalism*, 10(8), 1363-1386.
- Schulze, H., Hohner, J., Greipl, S., Girgnhuber, M., Desta, I., & Rieger, D. (2022). Far-right conspiracy groups on fringe platforms: A longitudinal analysis of radicalization dynamics on Telegram. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 28(4), 1103-1126.
- Thorson, K., & Wells, C. (2016). Curated flows: A framework for mapping media exposure in the digital age. *Communication theory*, 26(3), 309-328.
- Wagnsson, C. (2023). The paperboys of Russian messaging: RT/Sputnik audiences as vehicles for malign information influence. *Information, Communication & Society*, 26(9), 1849-1867.
- Wagnsson, C., Blad, T., & Hoyle, A. (2023). 'Keeping an Eye on the Other Side' RT, Sputnik, and Their Peculiar Appeal in Democratic Societies. *The International Journal of Press/Politics*.

Magtudredningen 2.0: Essay-serien

En central del af Magtudredningen 2.0 er en bred inddragelse af forskere, hvis forskning kredser om et eller flere af magtudredningens temaer. Som led i projektet blev der i foråret 2024 afholdt 15 forskerworkshops, hvor oplægsholdere efterfølgende blev inviteret til at omarbejde deres oplæg til et essay. Essay-serien er forfatternes perspektiver på centrale tematikker for en dansk magtudredning og har forfatterne som afsender.

Dette essay er en del af tema 15 i Magtudredningen 2.0's forskningsplan: Hvordan påvirker brugen af sociale platforme den offentlige samtale blandt politikere, medier og borgere?

Sociale platforme er fremkommet siden den første magtudredning og spiller en stor rolle i den offentlige debat. Dette tema fokuserer på, hvordan aktører i det danske demokrati – f.eks. politiske beslutningstagere, medierne, meningsdannere og borgere (herunder systemkritiske grupper) – anvender de muligheder, som ligger i de sociale platforme, og implikationerne heraf for den offentlige debat. Temaet vil undersøge både positive og negative forhold ved de sociale platforme herunder online-debatens tone samt forekomsten af ekkokamre og misinformation.